

KS. KRZYSZTOF NIE Y SKI

KANTOWSKI JUBILEUSZ NA WYDZIALE TEOLOGICZNYM UAM

W dniu 12 lutego 2004 roku min ło 200 lat od mierci Immanuela Kanta. W opinii niektórych historyków filozofii uchodzi on za kamie milowy europejskiej filozofii, która podzieliła si na filozofie przed Kantem i po Kancie. Niezale nie od uznania tego stwierdzenia za prawdziwe nie ulega w tpliwo ci, e okoliczno Kantowskiego „jubileuszu filozoficznego” stwarza okazj do g ł bokiego namysłu nad obecnym („po-kantowskim”) kształtem europejskiej filozofii i kultury.

Podstawowym problemem z jakim powinni my si zmierzy w kontekście „Kantowskiego jubileuszu” nie powinna by jedynie sama kwestia teoriiwórcza, która sprowadzałaby si do oceny mo liwo ci kontynuacji we współczesnej filozofii i kulturze sposobu my lenia typowego dla klasycznej filozofii transcendentalnej. W równym stopniu, co specjalistyczna refleksja teoretyczna, w centrum naszej uwagi powinna tak e znale si refleksja bardziej ogólna, ale z pewno ci nie mniej istotna, i chyba nie mniej filozoficzna. Mianowicie: czy po filozofii Kanta stali my si m drzej si w ró nych (tak e poza-filozoficznych) sferach ycia współczesnej kultury? I wobec tego, czy dzi mo emy si jeszcze od Kanta czego nauczy ?

Poszukiwanie nowej m dro ci, po dwóch wiekach obecno ci Kanta i kantyizmu w kulturze, ma by zatem czym wi cej ni tylko ocen mo liwo ci twórczego rozwijania klasycznej filozofii Kanta, czy te rozpatrywaniem szans i ogranicze filozofii transcendentalnej, jako pewnego stanowiska teoretycznego. Przede wszystkim nale ałoby wnikliwie przyjrze si krytyce tej filozofii i wyci gn z niej pouczaj ce wnioski. Je li bowiem krytyka jakiej filozofii utrzymuje si w kulturze na wzgl dnie stałym poziomie, (a tak od dwustu lat jest z filozofii Kanta), to mo e to oznacza, e filozofia ta ci gle yje „w stanie hibernacji” i mo e jeszcze wygenerowa now my l, chocia by tylko w sposób negatywny, jako swoje własne przeciwie stwo.

Specyfika obecno ci klasycznej filozofii transcendentalnej oraz jej pó - niejszych modyfikacji we współczesnej kulturze pozwala odda spekulatywne dziedzictwo Kanta za pomoc trzech słów: recepcja, krytyka i transformacja. Takie te słowa współtworzyły formu ł mi dzynarodowej konferencji filozoficznej, zorganizowanej przez Zakład Filozofii Chrze cija skiej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, przy szerokiej i owocnej współpracy i pod honorowym patronatem Stefana Mikołajczaka, Marszałka Województwa Wielkopolskiego.

Jubileuszowa konferencja naukowa pod tytułem: „Recepcja, krytyka i transformacja filozofii Immanuela Kanta dziś (w 200. rocznic śmierci Filozofa)” - „Immanuel Kant heute - Rezeption, Kritik, Transformation” (an den 200. Todestag des Philosophen), odbyła się w dniach 12-13 maja 2004 roku na Poznańskim Uniwersytecie. Na kilka miesięcy przed konferencją ukazał się jej organizacyjny i merytoryczny zwiastun - broszurka informacyjna wraz z abstraktami w opracowaniu ks. Krzysztofa Nieyckiego¹.

Naley zapytać - co właściwie oznaczają słowa „Recepcja, krytyka i transformacja”, które posłużyły organizatorom konferencji do „opisu” obecności filozofii Kanta we współczesnej kulturze?

Naley podkreślić, że „recepcja”, jako przekroczenie danego paradygmatu myślenia filozoficznego w kierunku nowego sposobu rozważania, a nawet stawiania nowych problemów filozoficznych, to stałe zjawisko w filozofii. Zjawisko „zmierzchu dawnego myślenia” dotknęło także ideał myślenia transcendentalnego. Kryzys subiektywistycznego modelu filozofowania nasilił się na przełomie XIX/XX wieku i w samym wieku XX. Przewycięcenie klasycznej Kantowskiej postaci transcendentalizmu z jednej strony, z drugiej zaś poddanie ideałowi myślenia transcendentalnego koniecznym przekształceniom, to owoce odkrycia dziejowości, dialogiczności, a także języka i komunikacji - jako poza-subiektywistycznych elementów warunkujących ludzkie myślenie i działanie.

Klasyka subiektywistycznego modelu filozofowania ujawniła specyficzną właściwość filozofii transcendentalnej: paradoksalnie, im bardziej się ona rozwija, tym bardziej samą siebie ogranicza. Za każdym razem, gdy myślenie transcendentalne dokonywało nowych odkryć, programowa „tęma subiektywizmu”, jaka miała oddzielać czyste, aprioryczne wiadomości od „reszty realnego świata”, stawała się coraz słabsza. Czysty dziedziniec wiadomości, z którego wyrosła filozofia transcendentalna, w miarę swej własnej aktywności, kurczył się i ustępował miejsca realnemu światu - z jego historią, dialogiem, mową, zmiennością.

Filozofowanie, które, jak mawiał Kant, miało być przede wszystkim *cognitio ex principiis*, a więc racjonalnym poznaniem z „ponadczasowych zasad”, stopniowo doszło do przekonania, że nie może ono obyć się ani bez stałego odniesienia do swojej własnej historii filozofowania, ani też bez uwzględnienia historyczności samego podmiotu filozofującego. Filozofia musi poradzić sobie z pogodzeniem w sobie samej tendencji do poznania

¹ Broszurka została opublikowana przez Ośrodek Kształcenia Ustawicznego Nauczycieli w Lesznie w nakładzie 410 egzemplarzy (Leszno 2004, 68 s.; ISBN 83-86756-38-1), nosi dwujęzyczny tytuł: *Międzynarodowa konferencja. Recepcja, krytyka i transformacja filozofii Immanuela Kanta dziś (w 200. rocznic śmierci Filozofa); Internationale Konferenz. Immanuel Kant heute — Rezeption, Kritik und Transformation (an den 200. Todestag des Philosophen)*, oprócz informacji organizacyjnych zawiera także abstrakty wystąpień poszczególnych referentów i ich zwięzłe biogramy.

racjonalnego i poznania historycznego. Nie oznacza to jednak całkowitego wyeliminowania filozofii transcendentnej z kultury i filozofii, bowiem y-je ona nadal w swoich własnych zdobyczach, którymi s m.in. postawienie problemu metody i zwi zane z nim wyodr bnienie metody wła ciwej dla nauk humanistycznych (w odró nieniu od metody nauk przyrodniczych), ujawnienie szeregu uwarunkowa my lenia filozoficznego, które jest zawsze my leniem konkretnego człowieka, a w zwi zku z tym umo liwienie odkrycia dziejowo ci bytu ludzkiego, zjawiska komunikacji i komunikatywnego działania, dialogiczno ci i bezpo rednio ci spotkania, oraz roli j -zyka w poznaniu.

Krytyka - ogólnie mo na powiedzie , e ostrze współczesnej krytyki transcendentnej formy organizacji my lenia filozoficznego skierowane jest przede wszystkim przeciwko praktyce wycofywania si filozofii subiektywistycznej z realnego wiata. W tradycyjnym my leniu filozoficznym, które wychodzi od realnego bytu i rzeczywisto ci pozapodmiotowej, wiat realny mógł by zawsze czym wi cej ni tylko tym, co mo na z niego aktualnie do wiadczy i zrozumie . Natomiast filozofia transcendentna, z jej refleksyjno-produkcyjnym modelem wiadomo ci jako punktem wyj cia w badaniu rzeczywisto ci, usiłuje nas przekona , e wiat realny jest tylko taki, jaki da si pomy le i do wiadczy , jest wył cznie „naszym” wiatem. Nie ma tu miejsca na ów „nadmiar” rzeczywisto ci, który, pocz wszy od staro ytno ci, budził zdziwienie filozofów i stawał si przedmiotem krytycznego namysłu. Filozofia transcendentna nie pozwala zaskoczy si rzeczywistemu wiatu, poniewa „zanim on jest”, ona posiada ju nieodpart skłonno , aby budowa swoj „własną prawd ” na fundamencie absolutystycznie rozumianego transcendentnego „ja”.

Transformacja - ka dorazowa powa na próba twórczego przekształcenia (a nie programowej eliminacji) idei transcendentnej formy organizacji my lenia filozoficznego, powinna najpierw zmierzy si z problemem mo -liwo ci „zawieszenia” negatywnych konsekwencji tego sposobu my lenia, przy jednoczesnym zachowaniu jego istotnej struktury. Chodzi zatem o to, by zbada , czy wycofanie si ze strefy realnego bytu i subiektywizm, jako dwie podstawowe negatywne konsekwencje my lenia transcendentnego, towarzyszy temu my leniu w sposób tak nieodł czny, e ich porzucenie uniemo liwi dalsze uprawianie filozofii transcendentnej jako poszukiwania warunków mo liwego do wiadczenia? Wydaje si , e od odpowiedzi na to pytanie w znacznej mierze zale y mo liwo dalszej produktywnej kontynuacji filozofii transcendentnej. W jaki sposób trójczłonowy „opis” obecno ci kantyzmu we współczesnym my leniu filozoficznym („recepja, krytyka i transformacja”) zaznaczył si w obradach jubileuszowej konferencji w Poznaniu?

Poznańskie spotkanie trzydziestu siedmiu znawców filozoficznej (i nie tylko filozoficznej, lecz także teologicznej, matematycznej, fizycznej, politycznej i pedagogicznej) spuścizny Kanta z krajowych (UAM, UW, UKSW, UWr, UMK, UMCS, PAT, ATR) i zagranicznych (Hochschule für Philosophie - Philosophische Fakultät - München; Humboldt-Universität - Berlin) ośrodków uniwersyteckich, stworzyło wielokrotniony perspektywicznie widok, w którego centrum znalazła się intelektualna sylwetka Kanta i jej szerokie oddziaływanie.

W oficjalnej części sympozjum przemówienia wygłosili: JM Rektor UAM Stanisław Lorenz, Wielki Kanclerz WT UAM JE ks. abp Stanisław Godecki, Kierownik Zakładu Filozofii Chrześcijańskiej WT UAM JE ks. bp Marek J. Draszewski, Dziekan WT UAM ks. Paweł Bortkiewicz, oraz Marszałek Woj. Wlkp. Stefan Mikołajczak. Przemówienia zostały odczytane nadesłanych życzeń².

Obrady plenarne prowadzili kolejno profesorowie: Marek Szulakiewicz, Mirosław Elazny, Andrzej M. Kaniowski. Moderatorem panelu pt. *Filozofia transcendentálna a pytanie o podstawy współczesnej kultury* był ks. Ignacy Bokwa, a dyskutantami byli: Bolesław Andrzejewski, Aleksander Bobko, A. M. Kaniowski, M. Szulakiewicz i M. Elazny. W panelu brali także czynny udział inni uczestnicy konferencji.

W ramach obrad plenarnych w obu dniach (12-13 maja) poruszano następujące tematy: *Kant jako prekursor idei zjednoczonej Europy* (M. Elazny), *Problematyka chrystologii transcendentálnej* (ks. Tomasz W. Cławski), *Kant jako inspirator współczesnej filozofii języka i komunikacji* (B. Andrzejewski), *Problem formalizmu w etyce Kanta* (Giovanna B. Sala), *Granice mechanicyzmu - uwagi o kantowskim obrazie człowieka* (Georg Sans), *Recepcja kantowskiej teorii poznania we współczesnej teologii* (ks. I. Bokwa), *I. Kanta koncepcja państwa i prawa* (H. Olszewski). Ponadto referaty nadesłali (choć nie mogli przybyć osobiście): Władysław Szulakiewicz (*Pedagogiczne dziedzictwo Kanta*), Jadwiga Mizińska (*A priori moralne — wariacje na temat „gwiazdy dzistego nieba”*), ks. Roman Rodecki (*Dlaczego Kant napisał Krytykę czystego rozumu?*).

Podczas obrad plenarnych M. Elazny dokonał prezentacji nowo wydanej książki, pt. *Kants „Kritik der praktischen Vernunft”. Ein Kommentar*. Darmstadt 2004 (379 s.). Jej autorem jest uczestnik konferencji Giovanni B. Sala. Książka ta stanowi rezultat wieloletnich badań i seminariów prowadzonych przez G. B. Salę w Hochschule für Philosophie w Monachium, a powstała i została opublikowana na zamówienie Wissenschaftliche Buchgesellschaft

² yczenia owocnych obrad napłynęły na ręce Marszałka Woj. Wlkp. od zaproszonych ministrów o wiaty z partnerskich regionów Niemiec: Dolnej Saksonii (Bernard Busemann), Hesji (Karin Wolff), oraz Bawarii (Monika Hohlmeier).

w Darmstadt. Podczas pierwszej sesji plenarnej organizatorzy sympozjum wrzucyli referentom i zaproszonym go ciom medal okoliczno ciowy .

Na obradach w sekcjach podejmowano następujące problemy:

Sekcja I. „Kant a filozofia systematyczna” - *Kaniowska rewolucja w metafizyce* (Jarosław Rolewski), *Transcendentalizm Kanta a myślenie współczesne* (M. Szulakiewicz), *Historyzacja kantowskiego a priori — zdrada czy produktywna kontynuacja filozofii transcendentalnej?* (Andrzej Przyłbski), *Pojęcie logiki u Kanta* (Artur Banaszkiewicz), *Krytyka czystego pytania* (Daniel Sobota), *Biologizacja kantowskiego a priori* (Aldona Pobojevska), *Portret Kanta Bolesława Micińskiego* (Piotr Rambowicz).

Sekcja II. „Kant a historia filozofii” — *Kant i historia: Problem czasowości i procesualności w idealizmie niemieckim* (Leon Miodowski), *O skandalu filozoficznym wywołanym recenzją Chr. Garvego z Kantowskiej Krytyki czystego rozumu* (Radosław Kuliniak), *Platośka idea a czyste poznanie rozumowe* (M. Kaniowski), *Aktualność koncepcji estetycznej Kanta i F Schillera we współczesnej teorii sztuki* (Kinga Kąkiewicz), *Filozofia Kanta w realistycznej optyce Romana Ingardena* (Waldemar Kmiecikowski), *Marburgska koncepcja rzeczywistości jako źródło cassirerowskiej teorii form symbolicznych* (Przemysław Parszutowicz), *Poznanie człowieka jako problem antropologii pragmatycznej I. Kanta* (L. Kusak).

Sekcja III. „Kant a religia i teologia” - *Filozofia religii Kanta: krytyka czy apologia?* (A. Bobko), *Ofiara Izaaka w interpretacji Kanta i Kierkegarda* (Tomasz Kupiec), *Idea Królestwa Bożego na ziemi w filozofii Kanta* (Ewa Nowak-Juchacz), *Filozoficzne ujęcie religii: 1. Kant i Rudolf Otto* (Dominika Jacyk), *Religia a moralność: krótka polemika Kanta z Benjaminem Constantem* (Sabina Kruszyńska), *Od krytyki etyki powinno być do etyki nadziei - Kant w interpretacji Ricoeura* (Jarosław Jakubowski).

Sekcja IV. „Kant a fizyka i matematyka” - *Elementy kantowskie we współczesnej filozofii matematyki* (Roman Murawski), *Kaniowska analiza doświadczeń a fizyka kwantowa* (Zbigniew Jacyna-Onyszkiewicz), *Kant i Newton - uwagi dotyczące statusu teoretycznego klasycznej filozofii transcendentalnej i naturalnej* (Andrzej Lorenz), *Pomiędzy tradycją metafizyczną a kantowskim transcendentalizmem* (Adam Grzeliński), *Krytyczny i dyskursywny charakter filozofii Kanta* (Norbert Leńiewski), *Pojęcie wniosło ci I. Kanta w krytycznej analizie Wiktora Bascha* (Maria Werner).

³ Na awersie medalu znajduje się podobizna Kanta z kopii jego własnoręcznego podpisu, daty narodzin i śmierci, oraz pełna formuła konferencji; na rewersie widnieje znak Wydziału Teologicznego UAJM, oraz napis informujący o charakterze konferencji, jej miejscu i czasie.